

De Beukelaar, Rijkstraatweg 168 in Teuge.

De plek waar deze T-boerderij staat is een hele oude plek. Dit goed werd al gesticht volgens de schenking van goederen aan de Utrechtse Sint Maartenskerk, waarschijnlijk al in 838.

De buurschap heeft als naam Silvolde eigenlijk in het Germaans Sulvenda, ofwel 'een huis in het woud'. De borchstede Silvolde kwam al voor in de leenboeken van de Bisschoppen van Utrecht tussen 1379-1528 en daarna in het gewest Overijssel tussen 1528-1805.

In 1708 wordt voor het eerst de naam "Beukelaar" i.p.v. "borchstede Silvolde" genoemd. De naam is af te leiden van een knop- verhoging op een wapenschild een bokel of bokelaar, bochelaar of beukelaar.

De naam diende voor een verhoging – hoger gelegen plek-. In Groenlo, Vorden en Angeren kom je deze naam ook tegen.

Van oorsprong was het geslacht van Silvolde verantwoordelijk voor de ontginning van Teuge. Het is 400 jaar Utrechts leengoed geweest. Men kon zonder toestemming van de Bisschop van Utrecht worden verkocht of van een hypotheek worden voorzien. Het had een eigen leenkamer of wel een 'spieker' waarde omliggende boerderijen hun belasting in natura aan betaalden.

Na Herman van Silvolde ca 1420 kwam het in handen van Albert Lanssin. Daarna in 1450-1462 aan Van Veen, vervolgens in handen van Van Griet en Schimmelpenninck. Tussen 1481 en 1541 was het eigendom van de familie Van Lochem. Die hadden meer bezittingen o.a. Hugo Hopsgoed, [Groot Lochem] in deze omgeving.

In 1574 ging de Beukelaar over in handen van de adellijke familie Stuurman uit Deventer. In 1637 kwam het door vererving in handen van de familie Baron van Bommel. Kasteel Doornenburg was ook van hen. Zij kochten Groot Wezenveld er bij. In 1760 werd Adriaan, Baron van Bommel eigenaar. Hij noemde zichzelf ook vanaf die tijd "Heer van Beukelaar en het Holthuis". Na zijn dood in 1798 werd alles verkocht aan Johan Veeren. In 1803 werd op zijn verzoek 'den Huize Beukelaar en bij behorende lhenkamer met zijn vijfhorige vasallagien' ontslagen uit het eeuwenoude leenverband voor FL. 290, -. In 1842 na het overlijden van Veere werd het goed verkocht aan Willem Bessem die ook Kleine Ham in Terwolde in zijn bezit had.

Na 2 jaar werd hij onder curatele gesteld en alles werd via een veiling doorverkocht aan Joseph Baron van de Heuvel, de eigenaar van het landgoed Wezenveld. Toen werd het nog beschreven als een huis met een spieker. In 1866 werd na vererving Clemens Joseph van Heuvel eigenaar en na zijn overlijden ook door vererving eind 19^e eeuw, de familie Van Voorst tot Voorst.

De familie Berends pachtte deze boerderij sinds 1901.

Wat aardig is; is de vondst van een 9,5 cm hoog pijparden beeldje voorstellende St. Barbara met een toren in haar hand, uit ca 1450-1499. Dat beeldje is hier gevonden op een akker net aan de overkant van de weg. Het is door dhr. Berends geschonken aan het Aartsbisschoppelijk museum. De bezittingen van het Aartsbisschoppelijk museum zijn tentoongesteld in het Catharijneconvent. Het beeldje is opgesteld in de Utrechtzaal en vormt nu zelfs een pronkstuk voor de tentoonstelling: "Vrouwen voor het voetlicht van 31 mrt- 24juni 2012"

De pijpardenbeeldjes werden in die tijd gemaakt in een houten malletje dat vol geperst werd met een stukje pijparden of plaester. De Romeinen gebruikten deze mortel al. Men kende beeldjes in een maat van 10, 20 a 25 en 30 cm. Men droeg de kleien beeldjes vaak bij zich of ze stonden in een herberg op een altaartje waar langs komende reizigers konden bidden. Men gebruikte net al als de Romeinen, dit voor persoonlijke devotie. Het was een betaalbaar alternatief voor een getijdenboekje of miniatuurschilderijtje. De beeldjes werden verkocht op jaarmarkten en bij processies.

In 2000 werd er ook een gevonden in Deventer waar in 2001 een tentoonstelling aan is gewijd. Dat beeldje was uit dezelfde periode.

Het beeldje stelt voor St Barbara, overleden als martelares in 206 of 235 woonde in Nicomedië in Klein Azië. Haar heidense vader liet haar opsluiten in een toren en i.p.v. 2 ramen wilde zij er 3, de Drie-eenheid, haar vader kwam achter die betekenis en om die reden doodde hij haar. Direct na de onthoofding werd hij getroffen door de bliksem.

St Barbara is beschermster o.a. tegen brand en bliksem en een plotselinge dood. Zij is de beschermster voor mijnwerkers, klokkengiers, bouwvakkers, etc. Jaarlijks is op 4 december haar gedenkdag.

Dit beeldje als beschermheilige voor dit goed en haar bewoners, heeft niet goed geholpen.

Want: Bouwkundig brandde de spieker met woonhuis in 1869 geheel af. De kelder is het enige uit voorgaande tijd dat daarvan nog over is gebleven en de haardplaat uit 1681.

Dus de IJsselhoeve die er nu staat is uit de tijd rond 1869!

Het metselwerk uit die tijd voorzien van een prachtige muizentand een sierrand onder langs het dak bevestigt die datering.

Het dak, gedeeltelijk voorzien van kruispannen is ca. 30 jaar geleden vervangen door de oude Hollandse pan. Deze pannen worden ook wel de Bouletpannen of Echter pan genoemd, naar Dhr. Boulet de uitvinder van een machine in 1890 om deze pan machinaal te kunnen vervaardigen. Een kruispan is een dakpan met een fors verhoogde rand voor betere waterafvoer. Een fraaie, duidelijke pan.

De naam van de kruispan is afkomstig van het "gekrui" leggen, d.w.z. de volgende rij pannen wordt een halve pan verschoven. Als er geen halve pannen beschikbaar waren moest de windveer een stuk over het pannendak gelegd doorlopen.

De oude schapenschuur heeft merktekens uit ca 1850-1875 wat op zich kan kloppen. Dus die is gebouwd na de brand.

Mocht je niet weten dat het gebouw is afgebrand en je kijkt als naar de merktekens in de gebinten op de deel, dan wordt je ook hier weer verrast.

Prachtige merktekens in de gebinten : aan een zijde een streepje en aan de andere kant maantjes, die je zo in de geschiedenis kunt dateren namelijk uit het begin van de 16^e eeuw. En tot 1869 stond hier alleen een voorhuis met spieker!!

Dan vraag je, je direct af:

Waar komen deze spanten vandaan? Waar hebben die gestaan? Waar is toen een boerderij gesloopt om die gebinten hier te hergebruiken? Vragen die wij misschien ooit kunnen beantwoorden....

"Avervoorde", Avervoordseweg 15, Terwolde

Het eerste gedeelte is gebouwd als een spieker, waar de eigenaar van de omliggende landerijen een deel van de oogst van pachters in ontvangst nam. Het was het horig goed van de proosdij van de Lebuinus te Deventer en werd al in hun archief genoemd in 1408.

In 1542 werd het tot leengoed gemaakt. In 1736 werd deze leenplicht afgekocht en in 1749 werd het als Lanter's of Landsheerkamer vermeld. Bezitters waren o.a. de familie Graet, van Meten, van der Wal, Arendsen, van Marle en thans Overvelde.

"Avervoorde". Gelegen aan een oude Hessenweg vanaf Nijkerk via Staverden – Avervoorde naar Deventer. Het is een herenboerderij of een restant van een vroegere havezate, die vermoedelijk rond 1500 is gebouwd. De plek werd vroeger ook wel Overvoorde genoemd. De boerderij kreeg deze naam omdat het aan de overkant van de voorde (wetering) lag.

Van oorsprong was het een huis midden in het bos waar de rentmeester pacht in ontvangst nam. Door ontginning van de bossen kwamen veel landbouwgronden vrij. Er werd een schuur tegen het landhuis aan gebouwd. Vanaf dat moment heeft het Avervoorde dienst gedaan als boerderij.

Het eerste gedeelte van het gebouw stamt uit de 17e eeuw. Het huis is waarschijnlijk omstreeks 1800 gehalveerd en heeft toen een extra verdieping en een schilddak gekregen, aansluitend tegen een puntgevel. Vensters zijn voorzien van schuiframen en onderluiken met fraaie hartjes. Tegen het overgebleven deel van het huis is omstreeks 1800 een boerderij onder een rieten wolfdak gebouwd. Deze hoeve heeft vensters met luiken en zesruitsschuiframen.

Opvallend is het achtererf, je overziet hier de hele landbouw geschiedenis vanaf 1800 tot en met de loopstal en zelfs met de mestopslag. Alleen het kippenhok ontbreekt, maar dat stond op de plek waar nu de loopstal staat.

Fraai in de achtergevel is het spoor van de oude kippenopening.

Het spoor in de beitels van de vlechting, geeft aan dat de zijmuren na 1800 zijn opgetild.

Vreemd is dat er geen gebint merken te vinden zijn. Dit kan alleen inhouden dat de gebinten ter plekke zijn gemaakt en steeds wanneer er een gereed was die is opgericht en goed gezet. Gelet op het gebruikte hout, zijn ze in ieder geval van voor 1650.

Een van de mooiste gebouwen is hier bouwkundig gezien het fraaie schuurtje op het achterterrein. De merktekens in de gebinten zijn om en om wat te doen gebruikelijk is, maar doorgenummerd in een aparte telling die je niet vaak ziet. De merktekens zijn te dateren zo rond 1750-1800.

De schuur is gebouwd als een vakwerkschuur met aan een zijde een lage hilde en met een hooiluik aan de voorzijde. Ja dus! Ja, want het heeft nog een spoor van twijgen wanden of eigenlijk tenen met leem ook wel [vitswerk] genoemd

Iets zeldzaams wat je bijna nergens meer ziet.

De invulling bestond uit vlechtwerk[vitswerk] van [gespleten] wilgentenen, eik of hazelnoot, dat werd bestreken met een mengsel van stro (als bindend structuur element) en leem.

Verticale houten staken worden in gaten in de regels gestoken. (Het bovenste gat is wat dieper, zodat je daar eerst de stok kan insteken. Daarna krijg je hem makkelijker in het minder diepe onderste gat.) Ook tegen de balk komt een staak. Hiertussen werden vervolgens dunnere twijgen gevlochten (vitsen).

Leem wordt met stro (en destijds ook paardenurine) soepel gekneed (gestampt). Gelijktijdig wordt langs de binnen en buitenkant het leem in het vlechtwerk gedrukt en afgestroken. Het kan afgewerkt worden met een laagje pure leem (zonder stro). Als je er met een natte hand (of steen, plankje) over blijft wrijven wordt het mooi glad. Als het droog is –dat duurt enkele maanden- zal het ook gekrompen zijn. De ontstane voegen moet je dan opnieuw met leem dichtmaken.

Later werd er ook overgegaan tot het witkalken van de muren. Origineel bleven ze in leemkleur. Binnen wordt het wel veel lichter als alles witgekalkt is. Het houtwerk werd mee gekalkt. Onder invloed van toerisme naar de Eifel werden de balken later zwart gekleurd. Nog later werd de invulling ook met baksteen gedaan. Vooral voor de onderkant is dit een goed idee. Leem dat door optrekkend vocht nat wordt kan losbreken of oplossen. Ook zolderingen konden zo gemaakt worden. Dan maakte men tussen de balken een (koepel) karkas van licht gebogen twijgen die op dezelfde manier werden afgewerkt. Het gewelf van de kapel in Limburg in het complex van St Gerlach in Houthem gemeente Valkenburg is zo gemaakt. Deze bouwmethode met leem krijgt thans opnieuw meer aandacht. Ze is volledig ecologisch en alle producten zijn 100% recycleerbaar. Je kunt leem opnieuw natmaken en er opnieuw mee bouwen. Of het in de tuin gebruiken. De muren zijn zeer stevig, ademend en isolerend. Lemen muren reguleren vocht en warmte. Ze nemen het op en geven het af, waardoor de luchtvochtigheid normaal rond 50% ($\pm 5\%$) blijft. Ideaal dus voor een woning.

In het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Zuid-Amerika wordt de leem/stro bouwstijl adobe genoemd. De geperste blokken (adobe) worden in de zon gedroogd. Het leem kan ook tussen bekistingspanelen gestampt worden.

Naast boerderij Avervoorde staat een kruis. Dit is een monument dat stamt uit 1570. Het staat er ter nagedachtenis, aan een jongeman van adel die in deze buurt verdronken is. Wanneer er geen maïs wordt verbouwd is het kruis enigszins te zien vanaf de weg. Op het kruis staat een wapenschild met de naam A. van Limbergen. Een jongen die hier in een kolk verdronken is.

“De Grote Lochem”, Lochemseweg 2, Terwolde

De eerste vermelding van dit huis stamt uit 1394, waar het beschreven staat in het Utrechtse leenregister met de naam Huge Hopsgoed. Waar die naam vandaan komt en of wie Huge Hop is geweest is onbekend.

In 1457 werd de dochter van Werner Veen er mee beleend.

Zoals ook bij de Beukelaar treed als leenman ook hier plots in 1481 Johan van Lochem op. De familie zou blijven tot 1541 net als bij de Beukelaar.

Vermoedelijk komt hier de naam van dit huis van, maar helemaal zeker is dit niet.

In 1558 wordt Groot Lochem steeds samen met de naam Mastenbroek, enkele weilanden hier vlak bij, genoemd en in 1567 in combinatie met de Grote en Kleine Bredenoord. In 1650 komen we de familie van Lochem weer tegen in het verpondingscahier [belasting]. Eigenaar was toen Jonker Jochem van Goltstein. Volgens het Vicarieën overzicht bezat hij ook in die tijd een vicarie in de O.L. Vrouwekerk te Harderwijk gewijd aan St. Laurens. Waarschijnlijk woonde hij in die omgeving. Hij verkochten het goed in 1657 aan Jacob Nuyl, lakenkoper in Deventer. In 1727 was Benjamin Potgieter, schout te Doornspijk eigenaar. Zijn zoon was burgemeester van Elburg.

In het Haardstedenregister van 1749 wordt de Lochem vermeld als een halve erve met 2 haardsteden.

Het haardstedenregister was in de 17 en 18^e eeuw de registratie van het haardstedengeld, ook wel schoorsteengeld genoemd, een belasting over de haardsteden. Dit register kan worden gezien als een voorloper van de huidige WOZ belasting. [Deze vorm van belasting kwam alleen voor in Drenthe, Friesland en op de Veluwe]

De eigenaar in 1749 was burgemeester Eck tot Medler van Zutphen die er 2 herenkamers op nahield, die aan de boerderij aangebouwd waren en met elk een haardstee. Die herenkamers werden ook wel lanterskamer [heren] genoemd Aalpol betaalde dus voor 4 haardsteden pacht. In 1797 verkocht mr. F.W. van de Steen, griffier van het Hof van Gelderland het pand. Hij was erfgenaam van de familie Potgieter.

Aan Hendrik van Lochem...[weer een van Loghem, het is niet zeker of deze familie verwant waren.] In 1892 vindt er een boedelscheiding plaats tussen Hendrik en Elisabeth van Loghem in een Grote en Kleine van Lochem.

Op de Grote Lochem komt dan wonen de familie Van Baak uit Apeldoorn. Zij woonden hier met 10 kinderen, zonder de nieuwe aanbouw. Het blijft door vererving in hun bezit tot 1990. Dan gaat het bezit over op Lucas Velthuis
. Thans is het eigendom van de familie Grondel.

We weten dat het boerderij-gedeelte het oudste gedeelte is.
Kijken we eerst weer naar de gebinten. We weten dat de eerste vermelding van deze plek uit 1394 stamt. Na lang zoeken zie je de merktekens, haal- of haakmerken. Deze merktekens werden gebruikt in de 15^e eeuw..

Maar het fraaiste onderdeel is ontegenzeggelijk het klokje in de dakstoel.
Een klokje uit 1555, met als tekst H. Lucas, Ora pro nobis: H.Lucas bidt voor ons.
Gelet op het jaartal, de naam en de tekst, geeft dit aan dat het hier om een Angelus klokje gaat. Het angelus is een devotieel gebed waarin de gelovige stilstaat bij het mysterie van de menswording van God. Traditioneel wordt het 3 keer per dag gebeden, om 6.00,- 12,00 en 18,00 uur. Het Angelus is een beginwoord van een Mariaal gebedsritueel waarin de Incarnatie centraal staat. Tijdens de formule uit het Lukas evangelie slaat de klok 1 keer en bij het laatste gebed, stukje van Johannes- evangelie het klokgebeier.
Het Angelus ontstond in de 11^e eeuw. In 1450 werd Europa voortdurend bedreigd door de Ottomanen. voorgeschreven, als gebed tegen het..... Destijds zo genoemde 'Turkse gevaar'. Vanaf die datum wordt de Angelusklok ook wel Turkenklok genoemd...
In 1475 verleende Paus Sixtus de 4^e een aflaat als iedere gelovige het angelus bad. De huidige vorm werd vastgesteld onder Paus Pius de 5^e in 1566-1572.
Iedere zondag om 12.00 uur... bidt de Paus in het Vaticaan voor het open raam nog steeds het angelusgebed.

De diameter van de klok hier is 26cm. Daarmee is het een Gis''' klokje van 14 kilo
Was de diameter van het klokje bv 27,1 cm, dan was het vermoedelijk een C of Do klokje, maar die zijn 4 kilo zwaarder.

Het zou best kunnen zijn dat via Harderwijk, waar van Bommel en Goldstein een vicarie bezaten, deze klok hier terecht is gekomen.
Wie de klokkengieten is geweest weten we nog niet, er moet eerst nog onderzoek gedaan worden naar en merkteken.

Wim Jansen
21 april 2012